

*Семілетов О.С., доктор філософії, ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-7903-0098*

*Semiletov O., PhD in Public Administration, researcher, National University of
Civil Defence of Ukraine, Kharkiv*

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ АКТУАЛЬНИМИ ПРОБЛЕМАМИ ОСВІТИ

PUBLIC MANAGEMENT OF CURRENT PROBLEMS OF EDUCATION

Висвітлено актуальні питання освіти та подальшого її розвитку за ключової ролі держави в цьому процесі, яка (держава) має забезпечувати реалізацію права на освіту, у т.ч. в умовах ведення бойових дій. Досліджено особливості використання цифрових сервісів, які дозволяють проводити дистанційне навчання здобувачів, а також проблеми, з якими стикаються учасники освітнього процесу. Обґрунтовуються шляхи покращення освітнього процесу та наслідки бездіяльності держави в забезпеченні належних умов для здійснення такого процесу. Розглянуто наявні проблеми, які виникли та загострилися в системі вищої освіти України, в умовах стрімкого наростання сучасних викликів. Окреслено можливості, які може отримати вища освіта України для свого розвитку навіть за таких складних умов.

Ключові слова: *публічне управління, освіта, діджиталізація, дистанційне навчання, освітній процес.*

Current issues of education and its further development are highlighted, given the key role of the state in this process, which (the state) should ensure the realization of the right to education, including in the conditions of hostilities. The peculiarities of the use of digital services, which allow remote training of applicants, as well as the problems faced by the participants of the educational process, have been studied. Ways to improve the educational process and the consequences of the state's inaction in ensuring the proper conditions for such a process are substantiated. The existing problems that have arisen and worsened in the system of higher education of Ukraine, in the conditions of a rapid increase in modern challenges, have been considered. The opportunities that Ukrainian higher education can obtain for its development even under such difficult conditions are outlined.

Key words: *public administration, education, digitization, distance learning, educational process.*

Постановка проблеми. Проблеми, наявні у сфері освіти в Україні,

досягли рівня й масштабів, які неможливо ігнорувати, зважаючи на глибинність їхнього загострення. Певною мірою вирішенню цієї складної ситуації сприяло проведення дистанційного навчання. Проте, за свідченням експертів і тих же учасників освітнього процесу, значно погіршилась його якість, а тому продукт освітньої діяльності. Ще більшої складності ситуації додає війна проти України. Разом із тим, це не має бути перепорою для її функціонування, адже без освіченої нації наша держава не матиме майбутнього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам досліджень у сфері освіти, регіональних освітніх систем, впливу освітніх інновацій на розвиток національної економіки та економіки регіонів, взаємозв'язку розвитку вищої освіти та побудови інформаційного суспільства в державі присвячені наукові праці О. Власюка, І. Гнибіденка, О. Грішної, С. Домбровської, Н. Карпеко, А. Кондрашихіна, В. Левчука, Е. Лібанової, С. Пасеки, А. Помази-Пономаренко, І. Прибиткової, І. Хмирова та ін. Власне український досвід щодо вирішення глобальних викликів та адаптації до воєнних умов освітньої сфери представлено в наукових роботах О. Бондарчук, О. Бородієнко, І. Кучинської та ін. Проте, незважаючи на вагомий науковий напруження, залишаються ще питання у сфері публічного управління сферою освіти, що потребують ґрунтовних досліджень. Вони, зокрема, стосуються виявлення та аналізу викликів і можливостей, які постають перед системою вищої освіти України у воєнний час.

Постановка завдання. Головною метою статті є виявлення проблем у сфері проведення освітнього процесу та надання методичних рекомендацій щодо його покращення із урахуванням засад публічного управління.

Виклад основного матеріалу. Освіта відіграє важливу роль у формуванні майбутнього людини. Неподинокими є випадки, коли впровадження дистанційної форми навчання зумовило погіршення якості освітнього процесу. Стрімкий розвиток такої форми освіти було спричинено такими проблемами, як виникнення та поширення пандемії COVID 19 та широкомасштабною війною проти України, яка була викликана карколомним нападом із боку Російської федерації. У зв'язку із цими факторами різко погіршились показники діяльності студентів, школярів і науковців. Про це, зокрема, зазначає О. Малько, досліджуючи положення Постанови КМУ від 24 червня 2022 року № 711 «Про початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні». Освітній процес у дистанційному режимі запроваджується наказом (розпорядженням) засновника закладу освіти за погодженням із керівником адміністрації в закладах освіти на території ведення бойових дій і тимчасово окупованих територіях. Основна мета запровадження дистанційного навчання – забезпечення безпеки учасників освітнього процесу. Загальновідомо, що основною невирішеною проблемою дистанційних освітніх технологій навчання залишилось недостатня розробленість методичних, технічних і організаційних питань їх застосування.

Важливою проблемою організації дистанційного навчання, яка виявилася в умовах масового використання освітніх онлайн-серверів, стала проблема збоїв роботи освітніх платформ і сайтів з освітніми ресурсами, унаслідок їх перевантаження. Також, в умовах масового обстрілу міст і населених пунктів України часто пропадає електропостачання і зв'язок Інтернет. Окрім того, залишилась низка проблем, які виникають у здобувачів вищої освіти в процесі дистанційного навчання. Передусім це можливості доступу до дистанційного навчання здобувачів.

При цьому можна вести мову про чотири способи доступу здобувачів до дистанційної форми навчання:

1. Наявність комп'ютеру і інтернету.
2. Наявність інтернету, але відсутність комп'ютеру.
3. Наявність комп'ютеру, але низька якість або відсутність інтернету.
4. Відсутність інтернету і комп'ютеру.

Під час застосування тих чи інших способів доступу до дистанційного навчання виникає низка проблемних питань. Для деталізації цих питань використовувалися результати опитування батьків учнів і здобувачів вищої освіти, яке проводилось освітнім омбудсменом [1].

Слід також відзначити ще деякий перелік проблем із якими зіштовхнулись ЗВО: складну ситуацію у вищій освіті України, сьогодні низка ЗВО потерпають від нищівного впливу війни. Абсолютна більшість університетів зіткнулись з територіальною «розпорошеністю» студентів і персоналу і перейшли на дистанційну або змішану форму навчання. У найбільш критичному стані опинились ЗВО, розташовані в зонах активних бойових дій. Студенти та співробітники вимушені були виїхати за межі регіону. В наслідок інтенсивних обстрілів і бомбардувань інфраструктура цих ЗВО зазнала різного рівня пошкоджень і руйнувань. Так, близько 363 закладів освіти зруйновано повністю, та близько 3.5 тис. – мають різні пошкодження. Крім того, переміщено або перебуває у процесі переміщення 34 заклади вищої освіти, серед яких Університет державної фіскальної служби, Луганський національний університет ім. Шевченка, Донбаський державний педагогічний університет, Східноукраїнський державний ім. Даля, Українська військово-медична академія, Луганський національний медичний університет, Українська інженерно-педагогічна академія, Приазовський державний технічний університет [20]. В основному це заклади з Луганська, Донецька і АР Крим, Маріуполя, Краматорська, Слов'янська, Херсону, Сум.Умови, в яких здійснювалось переміщення, різні для цих закладів. Разом з тим, більшість проблем на нових локаціях схожі. Зокрема це потреба у комп'ютерній, офісній та мережевій техніці для відновлення освітнього та наукового процесів; лабораторному обладнанні за ключовими напрямками досліджень; відкритті наукових баз від провідних університетів та наукових центрів. Слід зазначити про те, що без формування цільових фондів для відновлення, надання ві-

дповідної допомоги для забезпеченні якості освіти під час та після війни, створення стратегічних альянсів між університетами України та університетами-партнерами відновлення та розвиток в подальшому системи вищої освіти України буде вкрай важким та довготривалим процесом.

Зважаючи на падіння реальних доходів населення, значну диференціацію населення за рівнем доходів, нерозвиненість ринку кредитування навчання та життя в умовах невизначеності через війну в Україні вища освіта стане більш недоступною для нижчих верств населення.

Відповідно до організації освітнього процесу та статей (7;8;9) Закону України «про Освіту» [6]. Можна виділити такі види освітньої діяльності особі на протязі всього життя надається право на освіту можна виділити такі види освіти:

Формальна освіта здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою.,

Неформальна освіта – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій.

Інформальна або (самоосвіта) – це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям

За формами освітнього процесу виділяють такі:

- інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева);
- індивідуальна (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, на робочому місці (на виробництві);
- дуальна.

Слід вказати на результативну роботу Міністерства освіти і науки України, офісу Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України. Усі вони наполегливо проводять та залучають до співпраці представників країн партнерів у напрямку забезпечення освітнього процесу на території України, що дає можливість проводити очне навчання із здобувачами за програмою Нової Української школи.

У 2023 році Урядом нашої держави були прийняті кардинальні рішення щодо можливостей відновлення освіти у в районахможливих бойових дій уочному форматі якщо це дозволяють матеріально технічна база установи та безпекова ситуація регіону та/або у змішаному форматі.

Так, Харківською міською військовою адміністрацією було прийнято

рішення щодо переведення навчання у очний режим для школярів із 1-5 класів. Проте слід зазначити щодо проблем які викликані вище переліченими негативними факторами якість знань учнів за всіма рівнями погіршується. Ця проблема викликана застарілістю методики та матеріально технічних баз освітніх установ.

До запропонованих шляхів покращення освіти є втілення більш гнучких моделей співпраці із аудиторією та матеріально технічними засобами.

Слід більш детально розподілити шляхи ці шляхи:

Із боку освітньої установи слід запровадити такі шляхи та напрямки розвитку:

1. Забезпечення безпеки для персоналу та здобувачів освіти.

2. Розробка наукової, методичної, практичної бази для забезпечення більш ефективних методів реалізації викладацької діяльності.

3. Забезпечення матеріально-технічними засобами освітнього процесу (персональними комп'ютерами, проекторами, дошками, планшетами, камерами, програмним забезпеченням та усесторонньою підтримкою із боку спеціалістів із різних напрямків психологів, дизайнерів, програмістів, режисерів.

4. Поглиблення процесів взаємодії з підприємствами, установами, організаціями.

Шляхом дослідження головних побажань до якості знань випускників від керівництва цих об'єктів може бути:

- встановлення довгострокових зв'язків із установами, великими компаніями, закладами соціальної сфери (освіта, наука, культура і т.п.), починаючи від закріплення там баз практики і закінчуючи цільовою підготовкою студентів;

- постійне оновлення засобів поточного і підсумкового контролю, а також атестації студентів на засадах компетентнісного підходу;

- розширення обсягів проведення практичних занять в цих установах та компаніях із залученням до навчального процесу їх працівників.

- узгодження із роботодавцями обсягу теоретичних знань та практичних навичок, які бажано включати до учбових планів та програм;

Однією із перепон які відбуваються при впровадженні освітнього процесу в дистанційній формі є зосередження уваги у слухачів.

На сьогодні були реалізовані такі освітні платформи, які допомагають у вивченні освітніх дисциплін різного напрямку:

EduFuture: Онлайн-платформа з реформ в освіті. У ній наведено найкращі навчальні технології, застосування зарубіжного досвіду в Україні, конкурси вчителів. А також найголовніша фішка – знамениті кейс-уроки 7W, які зараз інтенсивно впроваджуються в українських школах.

EdEra: Сайт з онлайн-курсами у форматі MOOC (масових відкритих онлайн-курсів).

Prometheus: Платформа збрала у собі безкоштовні онлайн-курси від викладачів найкращих вищих навчальних закладів України. Відео лекції, форуми, інтерактивні тести – всім цим можна скористатися абсолютно безкоштовно.

Освіторія: Онлайн-медіа про освіту та виховання дітей, афіша та навчальні програми.

Школа ЮА: Електронна бібліотека підручників, інтерактивні онлайн-уроки, реферати, решітки, контакти українських шкіл.

Щоденник: Всеукраїнська освітня мережа для вчителів, учнів та їхніх батьків. Проект працює за підтримки Міністерства освіти, регіональних адміністрацій, управлінь освіти.

Моя школа: Навчальне онлайн-середовище для школярів, їхніх батьків, вчителів та керівників районних відділів освіти.

Moodle: Ця відкрита платформа для управління навчальним процесом дозволяє створювати курси, завдання, форуми і багато іншого.

Canvas – це інша популярна платформа, яка пропонує широкий спектр інструментів для дистанційної освіти.

Blackboard: є однією з найстаріших платформ для дистанційного навчання і надає різноманітні інструменти для створення курсів та спілкування.

GoogleClassroom: Ця безкоштовна платформа інтегрована з GoogleApps і дозволяє вчителям і студентам легко спілкуватися та спільно працювати над завданнями.

edX - це платформа для масових відкритих онлайн-курсів (MOOCs), де ви можете зареєструватися на безлічі курсів від різних університетів та організацій.

Coursera: Ця платформа також пропонує MOOCs від різних провідних університетів і компаній.

Udemy: дозволяє інструкторам створювати свої власні курси і продавати їх, а студентам обирати з великого вибору навчальних програм.

KhanAcademy: пропонує безкоштовні уроки з різних предметів, від математики до історії.

LinkedInLearning: Раніше відомий як Lynda.com, ця платформа надає доступ до тисяч курсів з навчання навичкам і професійному розвитку.

AdobeConnect: Ця платформа спрямована на вебінари та віртуальні класи, і має різні інструменти для взаємодії з учасниками.

Zoom: Хоча Zoom відомий головним чином як інструмент для відеоконференцій, його також можна використовувати для віртуального навчання.

Згідно з результатами аналітичних досліджень, освітні втрати учнів є головною проблемою. Причинами такого стану справ є такі:

- проживання на тимчасово окупованих територіях (частина дітей не має змоги навчатися взагалі; частина дітей навчається за освітніми програ-

мами країни-агресора, частина навчається дистанційно за українськими програмами) [Ошибка! Источник ссылки не найден.];

- проживання в зоні активних бойових дій (навчання можливе лише в дистанційному форматі, психологічний стан дітей і вчителів складний через обстріли та руйнування);

- повітряні тривоги (навчання переривається, діти переходять в укриття, які часто не мають нормальних умов для проведення уроків);

- відключення електроенергії (через пошкоджену енергетичну інфраструктуру з жовтня 2022 по лютий 2023 – регулярне вимкнення світла, що ускладнило протікання освітнього процесу в режимі офлайн та в режимі онлайн);

- зміна місця проживання (переїзд до інших регіонів України чи за кордон призвели до втрати контактів учня зі своєю школою та колом спілкування; багато хто з учнів поєднує навчання в українській школі з навчанням у школі за кордоном, що призводить до збільшення навантаження);

- пошкодження/руйнування закладів освіти (діти вимушені навчатися дистанційно або в інших освітніх закладах, які можуть територіально бути дуже віддаленими від місця проживання) [10; 13].

Висновки. За результатами наукового дослідження можемо зробити такі висновки:

1. Проблема подолання навчальних втрат учнів у теоретичній та практичній площинах залишається невирішеною.

2. Існуючі проблеми із якими зіштовхнулися громадяни України дають зрозуміти про те що потрібно зараз змінювати стратегію щодо освіти: переглядати освітні програми, додавати нові курси та надавати більше практичного досвіду у навчальних програмах.

Сьогодні існують такі проблеми, які слід першочергово вирішити в означеній сфері:

1. Увести обов'язкове відвідування психологів, які зможуть допомогти вирішити тягар від збройної агресії та нормалізувати спілкування із співрозмовниками, подолати депресивні настрої та тривожні симптоми.

2. Забезпечити евакуацію із територій бойових дій (де навчання можливе лише в дистанційному форматі, психологічний стан дітей і вчителів складний через обстріли та руйнування).

3. Забезпечити укриття із можливістю очного навчання (навчання переривається при поданні сигналу повітряна тривога, діти переходять в укриття, які часто не мають нормальних умов для проведення уроків).

Крім того, варто також урахувати рекомендації, які були запропоновані аналітичним центром CEDOC на замовлення благодійного фонду SAVED [12], за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження» [2], а саме:

1. Мінімізувати кількість студентів, які навчаються лише дистанційно і лише в асинхронному режимі, щоб усі діти та вчителі мали доступ до

школи та/або до технічні засоби дистанційного навчання.

2. Створити безпечні автономні укриття невідомо, як довго триватиме постійна загроза артилерії та ракет. Тому обладнали укриття, наступні приклад Ізраїлю, на жаль, буде звичним явищем і обов'язковий елемент життя і навчання.

3. Створити можливості підвозу вчителів та учнів в регіонах де зруйновані школи для нормалізації очного навчання у молодших класах навіть у регіонах, де навчання відбувається повністю в дистанційному режимі.

4. Провести моніторинг знань для виявлення прогалин у освітньому процесі

5. Надати максимальний доступ до освіти вразливим верстам населення.

6. Забезпечити відповідність освітнього середовища в усіх школах зі стандартами та рекомендаціями Міністерства освіти та науки України.

Список використаних джерел:

1. Вища освіта в Україні у 2019 році: статистична інформація. Київ: Державна служба статистики України, 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. Міжнародний фонд «Відродження» (IRF). URL: <https://www.irf.ua/about/>.

3. Освіта України в умовах воєнного стану : інформ.- аналіт. збірник / за заг. ред. С. М. Шкарлета ; МОН України; Ін-т освітньої аналітики. – Київ, 2022. 358 с. URL: https://iea.gov.ua/wpcontent/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf.

4. Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2022 № 401 // База даних «Законодавство України» // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/401-2022-%D0%BF>.

5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // База даних «Законодавство України» // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>.

6. Психологічна служба університету: активна робота на фронті ментального здоров'я., 2022. URL: <https://lnu.edu.ua/psykholohichna-sluzhba-universytetu-aktyvnarobota-na-fronti-mentalnoho-zdorov-ia/>.

7. Психологічні труднощі, мотивація та відновлення. Як викладати в умовах війни. Vector. URL: <https://vctr.media/ua/yak-vikladati-v-umovah-vijni-139460/>.

8. Топузов О., Головка М., Локшина О. Освітні втрати в період воєнного стану: проблеми діагностики та компенсації // Український педагогічний журнал. 2023. № 1. С. 5–13.

9. Fawaz M. E-learning: Depression, anxiety,

and stress symptomatology among Lebanese university students during COVID-19 quarantine. *NursingForum*, 2021. Vol. 56. № 1. P. 52-57.

10. SAVED Foundation. URL: <https://saved.foundation/>.

11. War & Education. How a year of the full-scale invasion affected Ukrainian schools / I. Kohut, O. Nikulina, T. Zherobkina та ін. // Cedos. 2023. URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/eng-saved_overview-report-2022-web.pdf.

References:

1. Higher education in Ukraine in 2019: statistical information. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine, 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. International Renaissance Foundation (IRF). Access mode: <https://www.irf.ua/about/>.

3. Education of Ukraine in the conditions of martial law: information-analyt. collection / for general ed. S. M. Scarlet; MES of Ukraine; Institute of Educational Analytics. Kyiv, 2022. 358 p. Access mode: https://iea.gov.ua/wpcontent/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf.

4. On the allocation of funds to the reserve fund of the state budget: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 01.04.2022 No. 401 // Database "Legislation of Ukraine" / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/401-2022-%D0%BF>.

5. On education: Law of Ukraine dated September 5, 2017 No. 2145-VIII // Data base "Legislation of Ukraine" / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>.

6. Psychological service of the university: active work on the front of mental health., 2022. URL: <https://lnu.edu.ua/psykholohichna-sluzhba-universytetu-aktyvnarobota-na-fronti-mentalnoho-zdorov-ia/>.

7. Psychological difficulties, motivation and recovery. How to teach in conditions of war. Vector. URL: <https://vctr.media/ua/yak-vikladati-v-umovah-vijni-139460/>.

8. Topuzov O., Golovko M., Lokshina O. Educational losses during martial law: problems of diagnosis and compensation / O. Topuzov, M. Golovko, O. Lokshina // *Ukrainian Pedagogical Journal*. 2023. No. 1. P. 5–13.

9. Fawaz M. E-learning: Depression, anxiety, and stress symptomatology among Lebanese university students during COVID-19 quarantine. *NursingForum*, 2021. Vol. 56. No. 1. P. 52-57.

10. SAVED Foundation. Access mode: <https://saved.foundation/>.

11. War & Education. How a year of the full-scale invasion affected Ukrainian schools / [I. Kohut, O. Nikulina, T. Zherobkina, etc.] // Cedos. 2023 URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/eng-saved_overview-report-2022-web.pdf.